

באורים

'התארים התלויים בשם המפורש', דומים לתארים ה'פועליים' שבפסקה הקודמת, כי שניהם מתארים איך ה' פועל בעולם. ההבדל הוא, שהתארים הפועליים מתארים את השגחת ה' במסגרת חוקי הטבע, כאשר הוא פועל על ידם בצורה נסתרת ומכוון אותם למטרות שונות על פי רצונו. ואילו התארים התלויים בשם המפורש, מתארים את השגחת ה' בצורה ישירה, בלי תלות בחוקי הטבע, כמו יצירת הטבע עצמו, או עשיית ניסים שפורצים את גבולות הטבע. השם המפורש [שם הוי"ה, מאמר ד פסקה א] דומה לשם של אדם, שבעזרתו אנו פונים אליו ומייחדים אותו מאחרים [שם]. כשה' פועל בתוך הטבע, הנוכחות שלו אינה גלויה ולכן אפשר לייחס את התנהלות הטבע לכוחות שונים. אבל בניסים או ביצירת יש מאין, אי אפשר לטעות, ומעל לכל ספק ברור שה' עצמו נגלה לעינינו. אך אין לטעות ולייחס חשיבות גדולה מדי לניסים. ה' ברא את חוקי הטבע, כיוון שהוא חפץ בעולם שמנוהל בסדר ובעקביות, ולא בהתפרצויות על בסיס קבוע. הניסים הם פעולה חריגה, שנועדה לשרת מטרה אמונית, והיא שכולם יוכלו להכיר במציאות ה', כולל האנשים הפשוטים, ולכן הניסים הגלויים התרחשו רק בשלבים הראשונים של יצירת האומה וכהושגה המטרה, לא היה צורך בהם. האידיאל הוא לחוש בנוכחות ה' גם בחיי הטבע הפשוטים. העיקרון המנחה לכל סוגי התארים הוא, שאין לנו אפשרות לדבר על ה' במושגים אלוהיים שאין לנו תפיסה בהם, אלא במושגים אנושיים המוכרים לנו. למרות הסכנה שבייחוס תכונות וחולשות אנושיות לה' שנבדל מכל אלו, התועלת שצומחת מהשימוש בתארים הללו גוברת: אנו לא חשים ניכור וחוסר רלוונטיות ממצאיאות ה', כמו בתפיסה הפילוסופית, אלא חשים קרבה והשפעה שיכולה לשנות את החיים שלנו, ולקדש אותם בקדושתו.

הרחבות

1. הצורך בנס כמבטא חולשה

אלא מפני שהם רבים והספק בנפשותיהם. החבר כאן, אגב הסברת תורת התארים, מסביר מדוע היה צורך בניסים בזמן יציאת מצרים. לפי דבריו, כיון שעם-ישראל פקפק ביכולתו של הקב"ה לברוא את העולם, הקב"ה רצה לחזק את אמונתם והראה את יכולתו לשלוט בטבע באמצעות הניסים.

הגמרא במסכת שבת [דף גג] מספרת על אדם שאשתו נפטרה והשאירה תינוק יונק. היות שהאדם היה עני ולא היה לו כסף לתת לאישה מינקת, נעשה לו נס וצמחו לו דדי אישה. למרות שנראה שזהו דבר חיובי, וכך גם אומר רב יוסף בגמרא, ישנה הסתכלות אחרת שאותה אומר אביו: "ראו כמה קטן אדם זה, שנשנתנו עליו סדרי בראשית". אם אנו מגיעים למצב שמצריך נס, הדבר מעיד על חולשה, על כך שאיננו מצליחים לגלות את הקב"ה בתוך הטבע, מתוך החוקיות שהוא עצמו טבע. גם ביציאת מצרים זה היה המצב, היות שעם ישראל לא היה במדרגת אמונה מוחלטת שאינה זקוקה לניסים.

אולם, פעמים רבות לאחר שהנס מתפוגג ורישומו נמחה, חוזר העם לסורו, כך היה ביציאת מצרים וכך גם אצל אליהו בהר הכרמל. זאת משום שלא מתחולל תהליך עמוק של הבשלה אמונית.

בספר אורות, הרב קוק מסביר כי באמת הנס והטבע אחד הם. [אורות ישראל ותחיתו, יג] (לגבי גאולה בדרך הטבע ויחסינו לטבע עיין: אגרות הראי"ה ג, אגרת תשנ"ג ובספר נצח ישראל למהר"ל, פרק ג).

שאלות לדין

האדם שזוכה לניסים הוא אדם מרום או שפל?

האם ההשוואה של הקב"ה לשופט שאין נטייה במידותיו, היא השוואה מדויקת?

להצלחת החתן והכלה נתנאל ראובן בן שרה והללויה בת אורית

אבל התארים התלויים בשם המפורש יתעלה הרי הם תארי ההמצאה מבלי אמצעים טבעיים, כמו יוצר, ובורא, ועושה נפלאות גדולות לבדו, רצונו לומר בעצם גזרתו ורצונו, מבלי מצויע סבה אחרת. ואפשר שזה רצה באמרו: "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי", כלומר, בדרך הכח והנצחון, כמו שאמר: "לא הניח אדם לעשקם ויכח עליהם מלכים", ולא ברא להם מופת כמו שברא למושה, ועל כן אמר: "ושמי ה' לא נודעתי להם", רצה לומר: ובשמי ה', מפני שהבית של "באל שדי" משמשת אותה. ועשה עם משה וישראל מה שלא השאיר ספק בנפשות שבנורא העולם ברא את הדברים ההם בריאה מנגנת מחדשת, כמו מפות מצרים, וקריעת ים סוף, והמון, ועמוד הענן, וזולת זה, לא לעלים מאברהם יצחק ויעקב, אלא מפני שהם רבים והספק בנפשותיהם, והאבות היו בתכלית האמונה ובר הלבב, עד שאלו לא היו פוגעים כל ימיהם כי אם רעה לא היתה מתרופפת אמונתם בה', ולפיכך לא הצרך עמיהם לזה. ונקרא אותו יתעלה "חכם לב" לפי שהוא עצמות שכל, והוא השכל, ואין השכל תאר לו. אבל "אמין פח" מן התארים הפעליים.

אמר הפודרי: מה תעשה בתארים שהם יותר גשמיים מאלה, כמו רואה, ושומע, ומדבר, וכותב על הלוחות, ויורד על הר סיני, ושומח במעשיו, ומתעצב אל לבו?

אמר החבר: הלא דמיתיו לה בשופט צדק שאין נטיה במדותיו, ויצא ממשפטיו נצחון אנשים והצלחתם, ואז יקרא אוהבם ושומח בהם, ושופט אחרים בהריסת בתיהם ומחית עקבותיהם, ואז יתאר בהפך זה, שהוא שונא אותם וכועס עליהם. והיות שאין נסתר ממנו דבר ממה שנעשה וממה שנגאמר, הרי הוא רואה ושומע. והיות שהאור ושאר הגופים נפעלים לרצונו ומצטיירים במאמרו כאשר הצטיירו השמים והארץ, הרי הוא נקרא מדבר וכותב. וכן מצטיירות מן הגשם העדין הרוחני הנקרא רוח הקדש הצורות הרוחניות הנקראות "פבד ה'", ונקרא על דרך העברה "ה'", ויורד על הר סיני. ואנחנו עתידים להרחיב בבאורו פאשר נדבר על החכמות.

אמר הפודרי: נניח שתמצא מכל התארים עד שלא יתייב רבוי, ומה יצילך מתאר הרצון שאתה מיחס אותו אליו יתעלה, והפילוסוף שולל אותו כמנוני?

אמר החבר: כבר קרננו אל ההצלה. אם לא יטען עלינו ביותר מן הרצון, נאמר לו: אתה, הפילוסוף, מה הדבר אשר עשה לדעתך השמים סובבים תמיד, והגלגל העליון נושא הכל ואין מקום לו ולא נטיה בתנועותיו, וכדור הארץ קבוע עומד באמצעו מבלי נטיה וכלי משענת, ועשה סדר הכל כפי שהוא מהכמות והאיכות והצורות? ולא תוכל להקמלט מלהודות בדבר ההוא, פי לא בראו הדברים את עצמם ולא קצתם את קצתם. והדבר ההוא עשה האור מצטייר בשמע פעשרת הדברות, ועשה הפתב חרות בלוחות, קרא אותו רצון, או דבר, או איך שתדבר.

ההמצאה מבלי אמצעים טבעיים - הקב"ה ברא יש מאין ומחולל ניסים. **מצויע סיבה אחרת** - אינו זקוק לאמצעים כדי לעשות רצונו. **מופת** - נס. **ובשמי ה'** - ה' לא התגלה לאבות בשם המפורש המתאר את הנהגתו הניסית. **ה"בית" של בא-ל שד-י** - האות ב' שבמילה בא-ל' מתייחסת גם להמשך הפסוק ומשמשת אותו 'ושמי ה'', וכאילו נכתב ובשמי ה'. **וזולת זה** - ודברים נוספים. **לעלויים** - מחמת יתרונם. **פוגעים** - פוגעים. **אוחה יתעלה** - את ה'. **דמיתיו לך** - בתחילת פסקה ב. **שאינ נטיה במידותיו** - משפטו אמת ואינו מושפע מרגשי רחמים או כעס. **אין נסתר ממנו** - מה'. **גשם** - מלשון גשמי. **ונקרא** - כבוד ה'. **דרך העברה** - משל ומליצה. **ויורד על הר סיני** - כבוד ה' הוא שירד ולא עצמות ה' יתברך. **הפילוסוף שולל** - לפי שרצון מורה על חיסרון שהרצון בא להשלמו [ע' מאמר ראשון פסקה א]. **להודות בדבר ההוא** - להודות שיש דבר שעשה הכול.

